

20- Kezalik inşa ve icadlarda görünen şu suhulet-i mutlaka, bütün mevcudatın bir Sâni'-i Vâhid'in...

Kezalik inşa ve icadlarda görünen şu suhulet-i mutlaka, bütün mevcudatın bir Sâni'-i Vâhid'in eseri olduğunu, vücub derecesinde istilzam ediyor. Aksi halde suubet, güçlük öyle bir derece-i imtina ve muhaliyete çıkacaktır ki o cins ve nevilerin ademden vücuda çıkmalarına bir set çekilmiş olur.

Binaenaleyh Cenab-ı Hakk'ın zatında şeriki olmadığı gibi -çünkü intizam bozulur, âlem fesada gider- filinde de şeriki yoktur. Çünkü suubetten, güçlükten dolayı âlemin ademden çıkmamasına sebep olur.

İnşa, daha önce yaratılmış atom ve unsurlardan terkip ederek yaratmaktır. Madde vardır; fakat o maddelerin hangi ölçüyle, hangi hikmetle ve hangi surette birleşeceğini belirleyen yine Allah'ın ilim, irade ve kudretidir. İcad ise maddesi mevcut olsa bile, yeni bir suret, mahiyet, kimlik ve hususiyetin ilk defa verilmesidir.

Kezalik inşa ve icadlarda görünen şu suhulet-i mutlaka, bütün mevcudatın bir Sâni'-i Vâhid'in eseri olduğunu, vücub derecesinde istilzam ediyor.

Suhulet-i mutlaka yaratılıştaki görünen tam kolaylıktır. Mesela baharın bir anda milyonlarca çiçekle açılması, milyarlarca yaprağın karışmadan çıkması, sayısız canlının rızıklarıyla beraber yaratılması görünüşte çok büyük işlerdir; fakat gayet kolay, süratli ve muntazam gerçekleşir.

Bu kolaylık bize şunu gösterir: Bütün varlıklar **bir tek sanatkârın eseridir**. Çünkü iş tek ele verilince kolaylaşır. Bir çiçeği de, bütün baharı da aynı kudret yaratır. Bir serçeyi de, bütün kuşlar âlemini de aynı ilim, kudret ve irade terbiye eder. Eğer yapan bir ise, çokluk zorluk çıkarmaz.

“Vücub derecesinde istilzam ediyor.” Bu ifade, “zorunlu olarak gerektiriyor” demektir. Yani yaratılıştaki kolaylık, sadece zayıf bir ihtimalle değil, kuvvetli ve zarurî bir şekilde tevhide gösterir. Çünkü bu kadar düzenli, süratli, ölçülü ve zahmetsiz icadın başka türlü açıklanması

mümkün değildir.

Matbaa Misali: Bir kitabın bin nüshası tek matbaadan çıkarsa iş kolaydır. Çünkü harfler dizilmiş, kalıp hazırlanmış, makine kurulmuş, sistem tek merkezden çalışmaktadır. Fakat aynı kitabın her sayfası ayrı matbaaya, her satırı ayrı ustaya, her harfi ayrı makineye verilse iş kolaylaşmaz; bilakis imkânsıza yaklaşır. Demek çok nüshanın kolay basılması, tek matbaanın varlığına delildir. Aynen öyle de mevcudatın kolayca yaratılması, bir Sâni'-i Vâhid'in eseri olduğunu gösterir.

Fabrika Misali: Bir fabrikada binlerce ürün tek merkezden, aynı planla, aynı makinelerle üretilirse üretim kolay olur. Fakat her ürünün her parçası ayrı ayrı merkezlere verilse, her parçanın diğer bütün parçalarla uyumunu bilmesi gerekir. Bu ise işi zorlaştırır, masrafı artırır, düzeni bozar. Kâinat da böyledir; bir tek kudretin idaresinde her şey kolayca çıkar, fakat sebeplere dağıtılsa bir tek canlının meydana gelmesi bile imkânsız hâle gelir.

Ordu Elbisesi Misali: Bir orduya elbise dikmek için gereken makine, kumaş, ölçü, kalıp ve terzi sistemi ne ise, bir tek askerin elbisesi için de aynı sistem gerekir. Sistem bir merkezden kurulunca binlerce elbise kolayca çıkar. Fakat bir askerin ceketini bir usta, kolunu başka usta, düğmesini başka usta, ölçüsünü başka merkez yaparsa iş bozulur. Demek çokluk tek sisteme verilirse kolay; dağınık ellere verilirse zordur.

Ağaç ve Meyve Misali: Bir elma ağacında yüzlerce elma çıkar. Bütün elmalar aynı kökten, aynı kanundan, aynı terbiyeden geldiği için kolayca büyür. Fakat bir tek elmayı sebeplere versen; toprağın, suyun, havanın, güneşin, ağacın ve mevsimin o elmanın rengini, kokusunu, tadını, çekirdeğini bilmesi gerekir. Bu ise bir elmayı yapmak için bütün kâinatı idare edecek bir ilim ve kudret istemek demektir.

Beden Misali: İnsan bedeninde trilyonlarca hücre aynı beden içinde uyumla çalışır. Kalp, beyin, akciğer, mide, damarlar ve sinirler tek hayat için hizmet eder. Bu sistemi bir tek Rabbin ilmine ve kudretine verirsen kolay anlaşılır. Fakat her hücreye ayrı bir idare verirsen, her hücrenin bütün bedeni bilmesi, bütün organlarla haberleşmesi ve hayatın devamını hesaplaması gerekir. Bu ise muhaldir

Şehir Misali: Bir şehirde su, elektrik, yol, trafik, temizlik ve haberleşme tek planla yürütülürse düzen olur. Fakat her sokak kendi başına, her lamba ayrı akılla, her boru ayrı idareyle hareket etse şehir yaşanmaz hâle gelir. Kâinattaki düzen de böyledir. Güneş, hava, su, toprak, bitki, hayvan ve insan aynı hayat sistemine hizmet ediyorsa, bu tek idareyi gösterir.

Bu misallerin tamamı aynı hakikati gösterir: **Tek merkez, tek kanun ve tek kudret olunca çokluk kolaylaşır; dağınık eller ve ortaklık farz edilince tek şey bile imkânsızlaşır.** Bu yüzden Cenab-ı Hakk'ın zatında şeriki olmadığı gibi fiilinde de şeriki yoktur. Çünkü yaratma fiiline ortaklık girse, kolaylık kaybolur, intizam bozulur, âlem

ademden vücuda çıkamazdı.

Aksi halde suubet, güçlük öyle bir derece-i imtina ve muhaliyete çıkacaktır ki o cins ve nevilerin ademden vücuda çıkmalarına bir set çekilmiş olur.

Yani eğer bu varlıklar tek Allah’a verilmezse, yaratılış öyle zorlaşır ki imkânsızlık derecesine çıkar. Çünkü bir çiçeği yapmak için güneşi, havayı, suyu, toprağı, mevsimi ve bitki kanununu bilmek gerekir. Bir arıyı yapmak için çiçekleri, balı, kovadaki düzeni, uçuş sistemini ve hayat şartlarını bilmek gerekir. Bunlar sebeplere verilirse her sebebe sonsuz ilim ve kudret vermek gerekir ki bu muhaldir.

Adem, yokluk; **vücut**, varlık demektir. Yani yaratılış sebeplere ve çok ellere verilirse, türlerin ve cinslerin var olması mümkün olmazdı. Mesela bütün kediler, kuşlar, insanlar, ağaçlar ve çiçekler ortaya çıkamazdı. Çünkü her türün varlığı için bütün kâinatla bağlantılı bir ilim, kudret ve düzen gerekir.

“Binaenaleyh Cenab-ı Hakk’ın zatında şeriki olmadığı gibi...”

Burada Üstad neticeyi söylüyor: Allah’ın zatında ortağı yoktur. Yani Allah birdir; ilahlığında, ulûhiyetinde, rububiyetinde şeriki yoktur. Çünkü iki ilah farz edilse, iki ayrı irade, iki ayrı hüküm, iki ayrı tasarruf ortaya çıkar; bu da düzeni bozar.

“Çünkü intizam bozular, âlem fesada gider.”

Eğer kâinatın idaresinde birden fazla ilah olsaydı, iradeler çatışırdı. Biri bir şeyin olmasını, diğeri olmamasını istese düzen kalmazdı. Güneşin doğuşundan atomların hareketine, mevsimlerden canlıların rızıkına kadar her şeyde karışıklık olurdu. Hâlbuki âlemde hayret verici bir intizam var. Bu intizam, Allah’ın zatında şeriki olmadığını gösterir.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ

Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar bulunsaydı, ikisi de fesada

giderdi. Arş'ın Rabbi olan Allah, onların vasıflandırdıkları şeylerden münezzehtir. Enbiyâ Sûresi, 21/22.

Bu âyet, metindeki **“Cenab-ı Hakk'ın zatında şeriki olmadığı gibi —çünkü intizam bozulur, âlem fesada gider—”** cümlesinin Kur'ânî temelidir. Yani ilahlıkta ortaklık olsaydı, iradeler çatışır, düzen bozulur, âlem fesada giderdi. Hâlbuki kâinatta düzen, ölçü, ahenk ve birlik vardır. Demek Hâlık birdir.

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ؟

Allah evlat edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir ilâh da yoktur. Aksi takdirde her ilâh kendi yarattığını sevk ve idare eder ve bir gün mutlaka onlardan biri diğerine galip gelirdi. Allah, onların yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.

Mü'minûn Sûresi(23) 91. Ayet

Bu âyet, fiilde ortaklığın imkânsızlığını gösterir. Eğer yaratmada başka ilahlar bulunsaydı, her biri kendi yarattığı üzerinde ayrı tasarruf isterdi. Böyle olunca kâinattaki birlik bozulur, düzen parçalanırdı. Bu da metindeki **“fiilinde de şeriki yoktur”** hakikatine bakar.

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَابْتَغَوْا إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا

De ki: Eğer onların dedikleri gibi Allah ile beraber başka ilahlar olsaydı, o takdirde onlar Arş'ın sahibine karşı bir yol ararlardı. İsrâ Sûresi, 17/42.

Bu âyet de şunu bildirir: İlahlıkta ortaklık düşünülse, o ortaklar arasında üstünlük, hâkimiyet ve tasarruf mücadelesi olurdu. Oysa kâinatta böyle bir çatışma değil, tam bir birlik ve itaat görülmektedir. Bu da tevhidin delilidir.

“Fiilinde de şeriki yoktur.”

Allah'ın zatında ortağı olmadığı gibi, fiillerinde de ortağı yoktur. Yani yaratma, yaşatma, rızık verme, terbiye etme, öldürme ve diriltme fiillerinde de başka bir fail yoktur. Sebepler yalnız perdedir; hakiki icad eden Allah'tır.

“Çünkü suubetten, güçlükten dolayı âlemin ademden çıkmamasına sebep olur.”

Eğer Allah'ın fiillerinde ortaklar bulunsaydı, yani yaratma işi sebeplere, tabiata veya ayrı ayrı kuvvetlere paylaştırılsaydı, yaratılış imkânsız derecede zorlaşırdı. O zaman âlem yokluktan varlığa çıkamazdı. Çünkü her bir sebebin her şeyi bilmesi, her şeyi görmesi, her şeye gücü yetmesi gerekirdi. Bu ise mümkün değildir.

Parçanın özü şudur: **Varlıkların bu kadar kolay, süratli, düzenli ve karışmadan yaratılması, onların tek bir Allah'ın eseri olduğunu gösterir.** Tevhid olunca bir çiçek de kolaydır, bahar da kolaydır; bir fert de kolaydır, bütün nev' de kolaydır. Şirk ve sebeplere verme ise kolaylık değil, imkânsızlık doğurur.